

ULUSLARARASI ÇOCUK YILI VE ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Uzm. Dr. Ayşe ÜSTÜN

Unesco'nun 1979 yılını çocuk yılı olarak kabul etmesi, dikkatimizin, bir çok yönü ile çocuklar üzerine yönelmesine neden olmuştur.

Yarının toplumunu kuracak olan çocuklarımızın en iyi şekilde yetişmeleri için fazla çaba sarfettiğimiz söylenemez. Geleceğin yetişkinlerine bugün ne derece değer verir, ne derece üzerine eğilirsek, o oranda düzenli bir toplum çıkacak yarın karşımıza.

Konuşmağa başladıktan sonra yetişkinleri sürekli olarak soru yağmuruna tutması, çevreyi merak eden çocuk mizacının ağır basan öğrenme ve tanıma isteğine bağlıdır. Karakterlerinin gelişmesi ve kişilik kazanmaları bu devirde başlar. Resimleri tanımaya başladığı gündenberi çocuğun iç dünyasının gelişmesine yardım edecek, ona yön verecek en önemli aracın kitaplar olacağı inkâr edilemez bir gerçektir.

Ne şekilde sunabiliriz kitapları çocuklarımıza? Önce bir çocuk kitapları ve çocuk edebiyatı sorunu çıkıyor karşımıza. Ben burada çocuğun yapısını, kişiliğini ve eğilimini çok iyi bilerek yazılması ve resimlenmesi gereken çocuk kitapları sorununu, çocuk kitapları yazarlarına, çocuk resimleri çizerlerine ve diğer konu uzmanlarına bırakarak, asıl söylemek istediğimiz çocuk kütüphaneleri konusuna dönmek istiyorum. Yayın hayatının giderek çoğaldığı günümüzde yetişkinler için olsun, çocuklar için olsun bir kişinin kendisine gerekli bütün yayınlara sahip olması düşünülemez. Özellikle çocuklar masal, hikâye ve roman türünde olan kitapları çok çabuk okurlar, bir daha da aynı kitabı okuma gereğini pek duymuzlar.

Çocuklara kitap sunma, ya halk kütüphanelerinin bir servisi olarak kurulan çocuk kütüphaneleri, ya da okul kütüphaneleri vasıtasıyla mümkün olmaktadır.

Çocuk Kütüphaneleri

Her halk kütüphanesinde bir çocuk kitaplığı bulunmalıdır. Başka bir deyişle çocuk kütüphaneleri yetişkinlere hizmet eden halk kütüphanelerinin bölünmez bir parçasıdır.

Çocuklar için kütüphane hizmetinin genel amacı, yazı ve resimleri tanımaya başladıkları ilk günden, yetişkinler seviyesine ulaşmaya kadar bütün çocuklara zevklerine ve isteklerine uygun kitap sağlamak, onlara okuyacaklarını seçme özgürlüğünü tanımak ve zaman zaman rehberlik etmektir.

Yeryüzündeki bütün çocuklara XIX. yüzyıla kadar yetişkin gibi davranıldı. Onlara kitap yazmak, kütüphane kurmak ancak bu yüzyılın sonunda gerçekleşebilmiştir. Ne var ki bu, çocukları ciddiye almanın başlangıç devrinde daha onlara gerçek anlamda yaklaşmamış, yazılan kitap ve masalarda ahlâk değerleri güçlendirmek, belirli kaide ya da kuralları öğretmek amaçlanmıştır.

İnsanoğlu bugün artık çocuklara eskisinden daha çok yaklaşmayı bilmiş, çocuğun neyi istediğini, neyi istemediğini anlamayı başarmıştır. Onların çıkarlarına yakın olan, onlara hitabedeni yazıp çizmişlerdir.

Çocukların zamanları ders, spor, film, müzik, oyun v.b. gibi çok yönlü faaliyetlerle doludur. Bunun dışında kalan kısıtlı zamanlarında can sıkıcı, ciddi, öğretici, yada eğitici kitapları okumakla geçirmek istemezler. Okul öncesi çocuklarının yararlandığı kitaplar tamamen resimlerden meydana gelen ilkel kitaplardır. Zamanla okumayı öğrenen çocuklar için hazırlanan kitaplarda resimle birlikte yavaş yavaş yazıya geçilmekte ama gene de ağırlık resimler de kalmaktadır. Çocuklar çok kere okumayı bildikleri halde kitabın içeriğini önce resimlere bakarak anlamaya çalıştıkları ve sonrada okudukları görülmektedir. Yaşları ilerledikçe resimli - çizgi romanlarına karşı artan eğilimleri hiç kimsenin gözünden kaçmayacak kadar fazladır. Üstelik bu alandaki merakın hangi yaşta sona erdiği bilinmemektedir. Çocukların resimli hikâyeleri ve resimlendirilmiş bandları çok sevmenin nedenlerini inceleyen bir uzman, komik ve mizahi olayların kelimelerden daha iyi resimle anlaşıldığı sonucuna varmış, çocuklardaki bu eğilimi önlemek için de onlara bol bol resimli mizah kitapları vermek gerektiğini savunmuştur (1).

(1) Mc Colvin, Lionel R., Public Library services for children, çev: Abdülkadir Salgır - Behire Balkan. Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayınları: 6, s. 55.

Kitaplar, çocuğun kişiliğinin gelişmesi ve olgunlaşmasında önemli bir rol oynarlar. Bu bakımdan okul kütüphanecileri, çocuk kütüphanecileri, çocuk edebiyatı ve kitapları yazarlarına önemli görevler düşmektedir. Çocuklara yaklaşabilmek, onlara hitabedebilmek ve onları anlayabilmek, çocukluk çağını gerilerde bırakmış her yetişkin için pek kolay olmamaktadır.

Çocuk kütüphanecisi kitaplığına hangi kitapları almalıdır? Hangi kitap «iyi»dir? Hangileri çocuklar için faydalıdır?

Yazar samimi söylediğine inanmış ve inandığını güzel bir biçimde ifade etmiş ise o kitap çocuklar tarafından sevilecektir. Yani genç okuyucusunu ciddiye alması, ona neşe vermesi ve yardım etmesi gerekir. Kısaca çocuğun kişiliğine saygı gösteren her kitap iyi ve faydalıdır. Yeterki kitap çocuğun seviyesine insin ona hitabetsin ve kendini ona sevdirsın.

Şu halde çocuk kitaplıklarına çocuğun seviyesine, eğilimine ve özeliğine uygun kitaplar seçilir. Çocuklar için seçilen kitap sayısı, aynı miktardaki yetişkin için bulunacak kitap sayısından fazla olmalıdır. Çocuklar aktif okuyuculardır. Ne şartlar altında olursa olsun okumayı çok severler. Kendilerini konunun kahramanı sayar, gerçek dünyayı unuturlar. Bu küçük okuyucular kitabın içeriğine olduğu kadar dış görünüşüne, resimlenmesine, renklerine ve biçimlerine de önem verirler ve dikkat ederler.

Dünyanın her yerinde çocukları kütüphaneye çekmek için büyük çaba harcanmaktadır. Bu konu çocuk kütüphaneleri kurmak kadar önemlidir. Çocuk kütüphanelerinin, dış görünüşünden iç dekoruna ve bahçesine kadar her tarafı çocuğu kendine cezbedecek şekilde düzenlenmesi, dekore edilmesi ve onlara ilginç gelecek şekillerle süslenmesi, çocuk kütüphanelerinin küçük okuyucularıyla kütüphaneciler arasındaki ilişkilerin de samimi olması, şiir hilkâye ve masal saatlerinin düzenlenmesi, onları kütüphaneye bağlamak bakımından son derece önemlidir.

Aynı şekilde kitapların da rengârenk, tertemiz ve görünüşü yeni olmasına itina gösterilmelidir.

Yurdumuzda 1952 yılındanberi çalışmalarını sürdüren yada sürdürmeye çalışan çocuk kitaplıklarımızın sayıları bugün 595'e ulaş-

mıştır (1). Ancak bu kitaplıklarımızın gerçek anlamda hizmet verme koşullarına sahip oldukları söylenemez. Ülkemizde 0-4 yaşları arasında 5.255.136 çocuk, 5-9 yaşları arasında 5.093.452 çocuk, 10-14 yaşları arasında 4.529.599, 15-18 yaşları arasında 3.223.022 ve toplam olarak 18.101.209 çocuk ve genç yaşamaktadır (2).

Türkiye'nin nüfusu yaklaşık olarak 43 milyon olduğunu söylersek aşağı yukarı tüm nüfusun % 42'si çocuklar (18 yaşından küçük olanlar) meydana getirirler, ki bu hiç küçümsenmeyecek bir orandır.

Acaba 18 milyonu aşan çocuk okuyucular için 595 kitaplık yeterli mi? Ayrıca bu sayının çoğu büyük kentlerde kaldığını da hesaba katarsak çocuk kitaplıklarımızın evvelâ sayı bakımından yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Sonra bu kitaplıklarda bulunan koleksiyon acaba çocukların özelliğine ve eğilimine uygun kitaplar mıdır? Çocuklara kitap okutmak için çaba sarfediliyor mu?

Kitabın çocuklar için vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu zaman zaman hepimiz söyleriz. Fakat bu konuda neler yapmamız gerektiğini pek düşünmeyiz.

Çocuklara iyi bir kütüphane hizmeti vermek için biz yetişkin olarak neler yapmalıyız? Çocuklarımız neler yapmalı? Kütüphaneciler nasıl davranmalı? Bu sorulara herkesin değişik fakat çok olumlu cevaplar vereceği bir gerçektir.

Okul öncesi çocuklarını ilk defa kitaplarla tanıştıracak ve onlarla arkadaş olması gereğine inandıracak olan kişi anne babalar, yada veliler olacaktır.

Bu şekilde başlayacak kitap sevgisini öğretim metodu ile birlikte öğretmenler devam ettirecekler. Ezberçiliğe dayanan klâsik öğretim metodunun çocuklarda kitaba karşı sevgi değil, nefret uyandıracığı bir gerçektir. Okul çağı boyunca ezberlediği ders kitaplarından, bir süre sonra hepsini unuttuğunu gören çocuk, yazıların kitabın içinde durması gereken bir nesne olduğuna inanacak kitap-

(1) Kültür ve Spor İstatistikleri. Milli kütüphane, Halk ve çocuk kütüphaneleri 1975. Ank. 1978 D.İ.E. Matbaası s. 29

(2) Türkiye İstatistik Yılığ 1977. Ank. 1977 D.İ.E. Matbaası s. 39.

tan soğuyacaktır. Burada öğretim metodu ve ders programları kadar öğretmenlere de büyük görevler düşmektedir :

Zaman zaman çocukları okulun kitaplığına, ya da en yakın çocuk kitaplığına götürmek, kitap ve kütüphaneler hakkında bilgi edinmelerini sağlamak, derslerde de, kitaplıklardan bahsetmek, zaman zaman onların zevk duyacakları kitapları sınıfta birlikte okumak gibi. Böylece ders kitapları ile eğlendirici kitaplar arasında bir bağ kurulacak ve okul kitaplıkları öğrencilerce sevilecektir.

Biz yetişkinler için çocuk kitaplıklarının amacı, çocukların okulda öğrendikleri konular doğrultusunda tamamlayıcı bilgi edinmeleri, okumalarını geliştirmeleri, ya da ödevlerini tamamlamaları için yardımcı olmalarıdır. Oysa çocuk oynamaya eğlenmeye son derece muhtaç bir yaratıktır. Onlara kitap zevkini tattırmak ve okuma alışkanlığını kazandırmak ancak mizaçlarına uygun eğlendirici kitapları okumalarını sağlamakla mümkündür. Böyle bir hizmetin sağlanması ise sadece kütüphane kurmak ve raflarına kitaplar yerleştirmekle bitmeyecek, aynı şekilde çocukların, kütüphanenin ve kitaplarının varlığından haberdar edilmesi gerekecektir. Ayrıca hikâye, şiir, masal yada sohbet toplantılarının düzenlenmesi, bu tip duyurmaların yapılmasında da dergi, gazete, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılması son derece etkili olacaktır.

Okul Kütüphaneleri

Türkiye'de sayıları 1746 kadar olan okul kütüphaneleri, ilgisiz kalmış, işler duruma gelememişlerdir.

İlkokullar, Meslek Okulları, Orta dereceli okullar v.b. öğretim kuruluşlarına bağlı olarak kurulan okul kütüphaneleri, ayrı bir tür olmasına karşın, okuyucuları çocuklar ve gençler olacağından Çocuk kütüphaneleri karakterini kaybetmezler. Ancak okul öncesi kullanıcı olmadığından onlara hitab edecek derecede resimlere dayalı basit kitap yada materyal bulunmamaktadır. Daha evvel bahsettiğimiz çocuk kütüphaneleri ile okul kütüphaneleri arasındaki sıkı işbirliği zorunluluğu bu noktaya dayanır.

Bu konu ile ilgilenen yerli ve yabancı uzmanlar, okul kütüphanelerimizi çeşitli yönleri ile ele almışlar, sorunlarını ortaya koymuş-

lar ve yararlı önerilerde bulunmuşlardır (1). Ancak bugüne kadar uygulamada bir değişiklik olmamıştır. Diğer kütüphane türlerinde olduğu gibi bu kütüphaneleri kapsayan bir okul kütüphaneleri yasasının olmayışı bu hizmetin aksamasında en büyük etken olmaktadır. Bunun yanında çocuk kitapları yetersizliği, personel ve yer gibi birçok sorunları bulunmaktadır.

Çocuklara hizmet veren bu iki tip kütüphanenin yalnız okul kütüphaneleri, yada yalnız çocuk kütüphaneleri şeklinde organize edilmesi gereğine inanan iki ayrı görüş vardır. Okul kütüphanelerinde çocuklar, kendilerini okumaya zorlandırıldığı hissine kapıldıklarından daha sıkıcı gelebilir. Ama bundan hiçbir zaman, okul kitaplıklarına gerek duyulmadığı neticesi çıkarılmamalıdır. Aksine çocukların bütün gününü geçirmek zorunda oldukları okulda iyi düzenlenmiş bir kitaplığın bulunması çocukların boş zamanlarında seve seve gitmek istedikleri tek yer olması gerekir. Öğrencinin kitaplığa sadece ders çalışmak için gönderilmesi, okumaya karşı ilgisinin azalmasına neden olmaktadır. Çocuđa kendi açısından bir yaklaşım yapılırsa, zevk aldığı için, sevdiği için, mutlu olduğu için okuması gerektiği anlaşılır. Bu şekilde kazanacağı bir okuma zevki yaşam boyu devam edecektir. Özellikle okul kitaplıkları, kitap seçmede ya da koleksiyon kurmada son derece titiz davranmalıdır. Ayrıca kitabın bölge koşullarına ve kültür seviyelerine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Böylece okul kitaplıklarının çok ciddi ve sevimsiz olması önlenabilir. Ayrıca halk kütüphanesi olmayan ya da çocuk bölümü bulunmayan ufak köy ve kasabalar için bütün ağırlığın okul kitaplıklarına verilmesi en doğru yol olacaktır. Bu kitaplıklara düşen görev ve sorumluluk daha da genişleyecektir.

İster okul kitaplığı olsun, ister çocuk kitaplığı, ya da her ikisinin görevi bunlardan birinin üzerine verilsin, önemli olan birzce, çocukların bu kitaplıklara içtenlikle bağlanmalarını ve isteyerek kitap okumalarını sağlamak için elden gelen her türlü çabanın esir-

(1) a) Sosyal, Dr. Özer: Türkiye'de Okul Kütüphaneleri. Ankara 1969 Güven Matbaası. TKD Yayınları: 7

b) Soysal, Dr. Özer: Çağdaş Eğitim ve Türkiye'de Okul Kütüphaneleri. Ankara 1969 Güven Matbaası.

c) Thompson, Lawrence S.: Türkiye Kütüphanelerini Geliştirme Programı. İst. 1952 Millî Eğitim Basımevi.

genmemesidir. Burada en başta yöneticiler olmak üzere, yazarlara, çizerlere, kütüphanecilere, öğretmenlere ve anne - babalara kadar herkese çok önemli görevler düşmektedir.

Uluslararası çocuk yılı dolayısıyla ülkemizde bu konuda yapılan bazı çalışmalar, gelecek için teselli edici, son derece önemli ve sevindirici adımlardır.